

NOTION YÜZEY ARAŞTIRMASI 2014

A. Önsöz

Birinci sezon Notion Arkeolojik YüzeY Araştırması 1 Haziran 2014 tarihinde başlayıp 16 Haziran 2014 tarihinde sona ermiştir. Ekip, araştırma başkanı C. Ratté (Michigan Üniversitesi), başkan yardımcısı F. Rojas (Brown Üniversitesi), Ö. Dalgıç, Doğu Roma Sanatı Uzmanı (Yale Üniversitesi), A. Commito, Arkeolog (Michigan Üniversitesi), G. Thün and K. Velikov, Konservasyon Mimarları (Michigan Üniversitesi), ve dört arkeoloji öğrencisinden (ikisi Michigan Üniversitesi, ikisi Brown Üniversitesinden) oluşmuştur. Kültür Bakanlığı temsilcisi Emin Torunlar olup kendisine mesleki ve diğer her konuda yardımlarından dolayı minnettarlığımızı belirtmek isteriz.

B. Yapılan Çalışmalar

Bu sezon yapılan çalışmaların ana unsurları şunlardır:

- 1) Jeofizik araştırmaları
- 2) Agora ve şehir planının çalışılması
- 3) Sur duvarlarının çalışılması
- 4) Sarnıçların ve kentin su kaynaklarına ilişkin diğer göstergelerin ön dökümantasyonu
- 5) Erken Hıristiyan ve Doğu Roma dönemi kalıntılarının ön dökümantasyonu
- 6) Fotogrametrik haritalama
- 7) Konservasyon yönetim planının ilk hazırlıkları.

1) Jeofizik araştırmaları

Notion, sahilde yaklaşık 35 hektarlık alana yayılmış bir antik kent olup, yaklaşık 3 km uzunluğunda sur duvarları ile çevrelenmiştir (Resim 1). Doğu-batı yönünde ve sahile paralel uzanan bir sırt üzerinde kurulu olan kent, iki taraftan güneyindeki Ege Denizi'ne doğru uzanan iki burunla sınırlanmıştır (Resim 2). Şehrin merkezi iki burun arasındaki sırtın en tepesindedir. Burada, büyük kısmı yerli kayaya oyularak düzletilmiş bir teras üzerinde kurulmuş olan agora bulunmaktadır. Jeofizik araştırması, agora ve güneyindeki görünüşe göre bir konut bölgesi olduğu anlaşılan dik eğimli alanda yoğunlaşmıştır.

Görünebilir kalıntılar ve uydu görüntülerinden açıkça anlaşılmaktadır ki, Notion ızgara planlı ve dört ana yöne göre konumlandırılmış bir şehirdir (Resim 3). Biz jeofiziksel araştırmanın gerçekleştirilebilmesi amacıyla alanı kuzey yönünün 30 derece batısına yönelimli ve 30 metreye 30 metrelik karelerden oluşan yeni bir ızgara planına böldük. Bu ızgara planını Total Station kullanarak hazırladık ve Bartington Grad 601-2 fluxgate gradiometer aleti kullanarak toplam 38 adet 30 X 30 metrelik kare alanın taranmasını tamamladık (Resim 4). Jeofizik araştırması Michigan Üniversitesi'nde arkeoloji dalında doktora öğrencisi olan G. Tucker tarafından yönetildi. Çalışmanın sonuçları Resim 5'de gösterilmiştir. Bu sonuçlara göre iki özellik büyük önem taşımaktadır. Bunlar Agoranın merkezinde, doğu batı yönünde uzanan sıradışı bir hat, muhtemelen bir yeraltı drenaj

veya su hattı; ve yüzeyde görünmeyen bir dizi kuzey-güney ve doğu-batı yönelimli sokaklardır.

2) Agora ve şehir planının çalışılması

Jeofizik araştırması, hava fotoğrafları ve görünebilir kalıntıların incelenmesi agora ve kentin ızgara planının düzenine ilişkin temel özellikleri açıklığa kavuşturmuştur. Agora dört tarafı stoalarla çevrili bir dikdörtgen alandır. Güneyde iki seviyeli ve çift sütunlu bir stoa bulunmaktadır. Üst kat görünüşe göre Agora'ya; alt kat ise Agora'nın güneyinde, Agora seviyesinin 2.5 m aşağısında ve doğu-batı yönünde uzanan caddeye açılmaktadır. Batıda çift sütunlu bir stoa; kuzeyde bir dizi dükkana açılan tek sütunlu bir stoa; doğuda tek sütunlu bir stoa bulunmaktadır. Doğu stoanın arkasında ve Agora'nın kuzeydoğu köşesinde doğuya açılan kare şeklinde bir yapı olan Bouleuterion yer almaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi, Agora'nın güney tarafı doğu-batı yönünde uzanan cadde ile sınırlanmıştır ki, bu caddenin tüm kenti boylu boyunca geçtiği görülmektedir (Resim 1). Agora da doğu-batı ekseninde bir sokak hattı ile ikiye ayrılmıştır. Üçüncü bir doğu batı eksenli sokak da güneydeki yamaç üzerinde uzanmaktadır; bu güney eksenli sokak iki noktada kentin güney duvarlarının izleri ile kesişmektedir. Sokakların orta çizgileri arasındaki mesafe 64.0-64.8 m olarak görülmektedir.

Bu doğu-batı doğrultusundaki caddenin yanı sıra, jeofizik araştırma verilerinde bir dizi kuzey-güney doğrultulu sokak da görülmektedir. Bunlar doğu-batı doğrultulu sokaklara göre daha yakın aralıklı olup orta çizgileri arasındaki mesafe 33.35 metredir. Bu bloklar üzerine kurulu evlerin kapsamlı olarak çalışılmasına henüz başlanmamış olmakla beraber, burada ve kent genelinde 15 ten fazla in situ eşik bloğunu kaydetmiş bulunuyoruz ki bunlar da buldukları yerin orijinal zemin seviyelerini göstermeleri ve ev mimarisinin çalışılması için giriş noktaları oluşturmaları -hem fiziksel hem de mecazi anlamda- sebebiyle önem taşımaktadırlar (Resim 6).

3) Surlardaki çalışmalar

Notion'un surları bu antik liman kentinin en göze çarpan anıtsal yapılarından biri olup, antik şehri kara veya denizden inceleyen gözlemcilere için Notion'un geçmişteki refah seviyesinin en belirgin göstergesidirler. 2014 sezonunda, dijital fotogrametri ve el-çizim yöntemlerinin birlikte kullanımı ile, tüm sur duvarlarının yürüyerek keşfi ve ayrıntılı mimari dökümantasyonu (planlar ve cepheler) gerçekleştirilmiştir (Resim 7-10)

Surlarının genel hattı, Fransız arkeolog Demangel'in çıkarttığı şematik kent haritası (şimdiye kadar üretilen tek kapsamlı kent planı) sayesinde 1923 ten beri bilinmektedir. Surlarda yaptığımız inceleme, Demangel tarafından yapılan kule ve kapıların belirlenmesi ve çoğunun göreceli konumlandırmasının doğruluğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, yaya keşif ve hava fotoğrafçılığı ile yaptığımız inceleme sur hattının özellikle Kuzey ve Güney uzantılarının, Kolophon ve Priene duvarlarına benzer şekilde, girintili "testere dişi" şeklinde olduğunu göstermiştir (Resim 1). Ayrıca, Doğu ve Batı'dan uzanan

burunların güney kısımlarındaki surların içinde kalan nispeten düz alanların taş ocağı olarak yoğun şekilde kullanıldığını fakat iskan görmediğini gözlemledik.

Surlarının dokusunun daha detaylı incelenmesi, aynı zamanda çeşitli inşaat ve onarım evrelerinin tespitini de sağladı:

Belirlenebilen en erken evre (özellikle duvarın Doğu uzantısında fark edilebilen) ocaklardan taze çıkarılmış trapezoidal kesme kireçtaşı bloklar kullanılarak kuru-taş inşaat tekniğinde inşaa edilmiş duvarlardan oluşur. Bu döneme ait kulelerin köşeleri ince işlenmiştir (Resim 7-8). Bu özelliklere göre geç klasik veya erken Helenistik döneme tarihlenebilirler.

Surlardaki en büyük onarım özellikle Batı uzantısında dikkat çekicidir. Bu kesimde trapezoidal kireçtaşı kesme taş bloklara ve benzer şekilde kesilmiş yerel konglomorate ana kaya bloklarına ek olarak farklı tür devşirme malzeme (ince işlenmiş mermer ve anıtsal mimari dekorasyonu içeren diğer bloklar da dahil) de bu aşamada yeniden kullanılmıştır; sabitleme maddesi olarak seramik de ihtiva eden kaba harç kullanılmıştır (Resim 9-10). Bu ikinci aşamanın dokusunun görünümü Roma dönemi ile tutarlıdır.

Müdahalelerin üçüncü aşaması surların Kuzeydoğu köşesinde saptanabilir. Burada orijinal surlara ait kireçtaşı kesme taş bloklar, iki kule arasında teraslar veya masif çapraz duvarlar yapmak için yeniden kullanılmıştır; bu değişiklikler ve ayrıca surlarının yanında inşa edilmiş daha mütevazı yapılar muhtemelen geç antik döneme aittir.

4) Sarnıçların ve kentin su kaynaklarına ilişkin diğer göstergelerin ön dökümantasyonu

Bu sezon 17 adet su sistemi ile ilgili buluntu belgelenmiştir. Bunlar 9 adet sarnıç (artı 2 muhtemel sarnıç), 5 adet taş boru blok ve 1 adet yönlendirme tankından ibarettir. Sarnıçlar, tüm sit alanının genelinde ve tapınak ve Heroon çevresinde, agora içi ve çevresinde ve sit alanının güney yamaçlarında konut alanı olarak görünen kısımlar olmak üzere hem kamusal hem de özel alanlarda görülmektedir. Bunların dört tanesi detaylı olarak çalışılabilir. Ana kayaya doğrudan kazılmış, zemin seviyesinin altında 5-6 m derinliğe kadar uzanan ve bir çan ya da şişe şeklinde genişleyen yapılardır. Taş boru bloklarından beş adedi çeşitli yerel taşlardan oyulmuş ve site geneline dağılmıştır (Resim 11). Çoğu tek başına bulunduğu ve bazılarının içinde harç ve pişmiş toprak boruların kalıntıları bulunduğu, bu taş bloklar muhtemelen devamlı bir taş boru hattının parçası olmayıp, pişmiş toprak boru hatları için bağlantı blokları olarak kullanılmıştır. 5 boru bloğundan 4'ünde, boruların iç çapı, muhtemel bir dairesel yönlendirme tankı ve / veya çökertme teknesi (tiyatronun güneyindeki sirtta bulunan) içinde in-situ olarak bulunan iki adet pişmiş toprak borununki ile aynıdır.

Uydu ve hava fotoğrafları, jeofizik araştırması ve mevcut kalıntıların incelenmesine dayanarak, anıtsal bir çeşme yapısının agoranın doğu-orta bölgesinde, doğu-batı sokağının agora içinden geçtiği noktanın bitişiğinde yer aldığını söylemek mümkündür. Sit alanının ve konutsal alanların büyüklüğü ve yoğunluğu göz önüne alındığında, kent sakinlerinin su ihtiyacının yalnız yağmur suyuna dayanıyor olması olası değildir. Bunun

yerine, kent genelinde tespit edilen sarnıçlar ve muhtemel çeşmeler büyük olasılıkla en az bir adet su kemeri ile iç bölgelerde bulunan bir su kaynağından şehre su getirildiğini göstermektedir.

5) Erken Hıristiyan ve Doğu Roma dönemi kalıntılarının ön dökümantasyonu

2014 Yüzey araştırması çalışmalarımız sırasında Heroon'un yaklaşık 50 metre kuzeybatısında bir kilisenin kalıntılarına rastlanmıştır (Resim 12). Kuzeye bakan yapı üç apsislidir. Yaklaşık 14 metre uzunluğundaki kuzey duvarı düz olup, muhtemel bir platform üzerine oturmaktadır. Kuzeybatı apsisinin iç duvarları kısmen iyi korunmuş olup, kuzeydoğu apsis de belirgin bir yarım daire formuna sahiptir. Orta apsisin görünen kısmı tamamen tahrip olmuş durumdadır. Mevcut duvarlar oldukça kalın olup, dışı taş örgülü harçla karışık moloz tekniğinde inşaa edilmiştir. Yapının geri kalan kısmı yoğun bitki örtüsü altında kaldığından diğer mimari özellikleri gözlemek mümkün değildir. Kilisenin ait olduğu dönem ve diğer mimari özelliklerinin anlaşılabilmesi ancak arkeolojik kazılar sonrası mümkün olabilir. Yapı batı tepesinin yamacında konumlanmış olup kuzeyde eğimle sur duvarlarına doğru uzanan arazi içinde benzer teknikte inşaa edilmiş çeşitli yapı kalıntıları tespit edilmiştir.

Sit alanı içinde iki adet apsisli yapı kalıntısı daha tespit edilmiş olmakla beraber, bunların işlevlerini tam olarak belirlemek henüz mümkün değildir. Sadece güney kanadı görülebilen birinci yapı agoranın güneydoğu kösesinden yaklaşık 20 metre uzaklıkta olup kuzey kanadı yoğun bitki örtüsü ile gizlenmiştir. Yapı batı yönünde iç çapı yaklaşık 5 metre uzunluğunda olan genişçe bir apsis ile sınırlanmıştır. İkinci apsisli yapı, merkez ve doğu agoraları arasındaki düzlüktedir. Güneye bakan 11 metre iç çaplı geniş bir apsis ve 8 metre uzunluğa kadar takip edilebilen yan duvarlara sahiptir. Yapının hava fotoğraflarında beliren silüeti üç nefli basilikal planlı bir kiliseyi andırmakla beraber daha detaylı tespitler gelecek yıl devam edecek olan jeofizik çalışmaları ile mümkün olabilir.

Yüzeyde geç antik ve Doğu Roma seramiğine pek rastlanmamış olmasına rağmen, Macridi'nin 1910'larda çalışarak yayınladığı kilise (mehtemelen tiyatroyu çevreleyen surların 500 metre kuzeyinde yer almaktaydı) ile heroon yakınındaki kilise Notion'da yerleşimin erken Hıristiyanlık ve Doğu Roma dönemlerinde devam ettiğini göstermektedir. İki yapının birbirine olan uzaklıkları ya iki ayrı yerleşim merkezinin varlığını ya da bu dönemlerde de yerleşimin hemen hemen tüm antik kente yayılacak genişlikte olduğunu (diğer iki apsisli yapının da benzer yapılar olması muhtemeldir) göstermektedir.

6) Fotogrametrik haritalama

Tüm sit alanının hava fotoğraflaması yapılmıştır. Bu fotoğraflar daha sonra dijital yükselti modelinin oluşturulması için kullanılmıştır, ki bu model de sit alanının mimari kalıntılarının haritalanmasına ve detaylı kontur haritalarının oluşturulmasına yardımcı olacak orto-rektifiye görüntüler elde edilmesinde kullanılmıştır.

7) Konservasyon yönetim planının ilk hazırlıkları

2014 yılında, mimarlarımız Kathy Velikovdur ve Geoff Thun tarafından Notion'un korunması, geliştirilmesi ve yönetimini amaçlayan bir ön site yönetim planı hazırlanmıştır. Bu planın başlıca hedefleri farklı bileşenlere hizmet ederken aynı zamanda Notion'un zengin arkeolojik, ekolojik ve turistik potansiyelini güvenlik altına almak ve geliştirmektir; Ahmetbeyli ve Menderes bölgesi yerel nüfusu ile bu muhteşem ama nispeten bilinmeyen antik kent ve onunla ilişkili Hales Nehri (Avcı Çayı) vadisi üzerindeki Klaros ve Kolophon arkeolojik sitleri ile ilgilenen yerli ve yabancı turistler bu plandan yakinen etkilenecek kesimlerdir. Velikovdur ve Thun'un önerdikleri somut bir dizi tedbir üç ana başlık altında özetlenebilir : güvenlik, ziyaret ve geliştirme:

Bu plan (Resim 13) arkeolojik kalıntıları ve peyzajı korumak için gerekli resmi güvenlik önlemlerinin (jandarma devriyeleri, daimi korumalar, ve daha sonra bitki veya çitler şeklinde koruyucu bolmeler de dahil) yanı sıra, sit alanına ve doğa harikası koyalara erişimin kontrolünü de önermektedir. Plan ayrıca iyi işaretli ve kolayca erişilebilir bir girişin (ya da girişlerin) gerekliliğini de vurgulamaktadır ki bu mevcut altyapı ile kuzeyde sahil karayolundan ve batıda Ahmetbeyli'den mevcut gayri resmi erişim noktaları kullanılarak inşa edilebilir.

Plan ayrıca ziyaretçilerin sitenin arkeolojik olduğu kadar ekolojik zenginliklerinden de zevk almalarını sağlayacak farklı patikaların oluşturulmasını da tavsiye etmektedir. Bu patikaların bazıları ana arkeolojik sit ve anıtlarının arasında, neredeyse düzlük mesirelerden geçerken (örneğin tiyatro, bouleuterion ve tapınak), diğerleri antik duvarların içinde ve dışındaki eğimli arazide daha zorlu yürüyüş yollarını içerebilir. Yeni bir tabela sistemi ziyaretçilere ilgili tarihi ve arkeolojik bilgilerin yanı sıra ekolojik bilgiler de sağlayabilir. Orta vadede (3-5 yıl), Velikovdur ve Thun ayrıca azami otopark ve bilet kabinleri, çöp bidonları ve tuvaletler gibi ziyaret tesislerinin sağlanmasını tavsiye etmektedir.

Planının son bir hususu da günümüzde, Notion'un kuzeyindeki kapalı tarım alanlarından gelen kaçaklarla kirlenmiş olan Ahmetbeyli plajı ve Avcı Çayı'nın korunması ve iyileştirilmesine yöneliktir.

C. Koruma İhtiyaçları

Bu araştırma konularına ek olarak, araştırma ekibi çeşitli yerlerde yapılmış kaçak kazıların ve bazı halihazırda kazılmış veya kısmen kazılmış anıtların içinde büyüyen potansiyel zararlı bitkilerin kaydını yapmıştır.

1) Yasadışı kazılar

Üç farklı yerde kaçak kazı çukuru kaydedilmiştir: bunlardan biri Bouleuterion'un güneybatı köşesinde (GPS koordinatları 0517387 E / 4205068 N; Resim 14), diğer ikisi de Agoranın güneydoğusunda kayaya oyulmuş derin bir sarnığın yakınındadır (GPS koordinatları 0517387 E / 4204988 N, Resim 15-16). Binanın zarar görmesini

engellemek için Bouleuterion'daki kazı çukurunun doldurulması gereklidir. Ziyaretçilerin ve bölgede otlayan hayvanların düşmesini engellemek için Agoranın güneydoğusunda, sarnıcın yakınındaki çukurun da doldurulması gerekir. Yakındaki derin sarnıcın da aynı nedenlerle bir çit ile Cevrilmesi gereklidir.

2) Zarar bitkilerin büyümesi

Notion da daha önce yapılmış sınırlı düzeydeki kazılarla Tiyatro, Bouleuterion, ve iki tapınağın bazı bölümleri açığa çıkarılmıştır. Büyüyen bitkiler, anıtlara zarar vermelerini önlemek amacıyla, tüm alanlarda temizlenmelidir. Özellikle acil müdahale gerektiren Tiyatro binası olup, koltukların arasındaki büyüyen çam ağaçları yüzünden bir dizi koltuk sırası yerinden çıkma tehdidi altındadır (Resim 17). Bu ağaçlar kesilmeli ve yeniden büyümesini engellemek için herbisit uygulanmalıdır. Buna ek olarak, tüm büyümüş bitkiler, her iki tapınağın yakınındaki küçük ağaçlar da dahil olmak üzere, kesilmelidir.

D. Sonuç

Notion'da çalışmaya başlamak bizim için bir ayrıcalık olmuştur. Gelecek yıllarda, bu sezonun ana konularını oluşturan jeofizik araştırma, mimari dokümantasyon ve koruma planlaması çalışmalarına devam etmek istiyoruz. Ayrıca çalışmalarımızı antik Notion'un sık sık kaçak kazılara sahne olan mezarlıkları da dahil olmal üzere çevredeki bölgeyi kapsayacak şekilde genişletmeyi umuyoruz. Bu olağanüstü arkeolojik kalıntıları incelemek ve belgelemek için bize izin verdiği için Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'na çok müteşekkirimiz.

Resimler

Resim 1. Sit alanının şematik planı

Resim 2: Sitin havadan görünümü, güneybatıdan kuzeydoğuya bakış, ön planda güneybatı burun ile

Resim 3: Sitin Uydu görünümü

Resim 4: Jeofizik araştırması devam ederken

Resim 5: Jeofizik yüzey araştırması sonuçları

Resim 6: Eşik bloğu

Resim 7: Doğu ucunun tahkimat görünümü

Resim 8: Doğu ucunun tahkimat kesit çizimi

Resim 9: Batı sur duvarının görünümü

Resim 10: Batı sur duvarının kesiti

Resim 11: Taş boru bloğu

Resim 12: Heroon yakınındaki kilisesinin görünümü

Resim 13: Sit alanı yönetimi planı

Resim 14: Bouleuterion içinde kaçak kazı çukuru

Resim 15: Agoranın güneydoğusundaki sarnıçtaki kaçak kazı

Resim 16: Agoranın güneydoğusundaki sarnıç yakınındaki kaçak kazı çukuru

Resim 17: Tiyatrodaki çam ağaçları

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

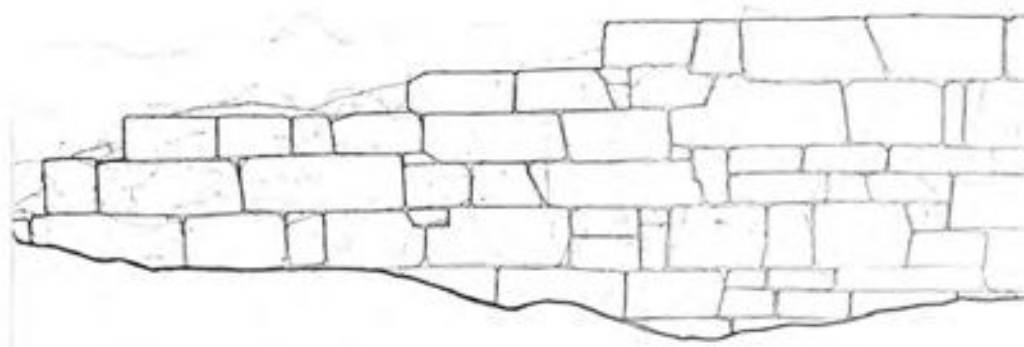
Resim 5

Resim 6

Resim 7

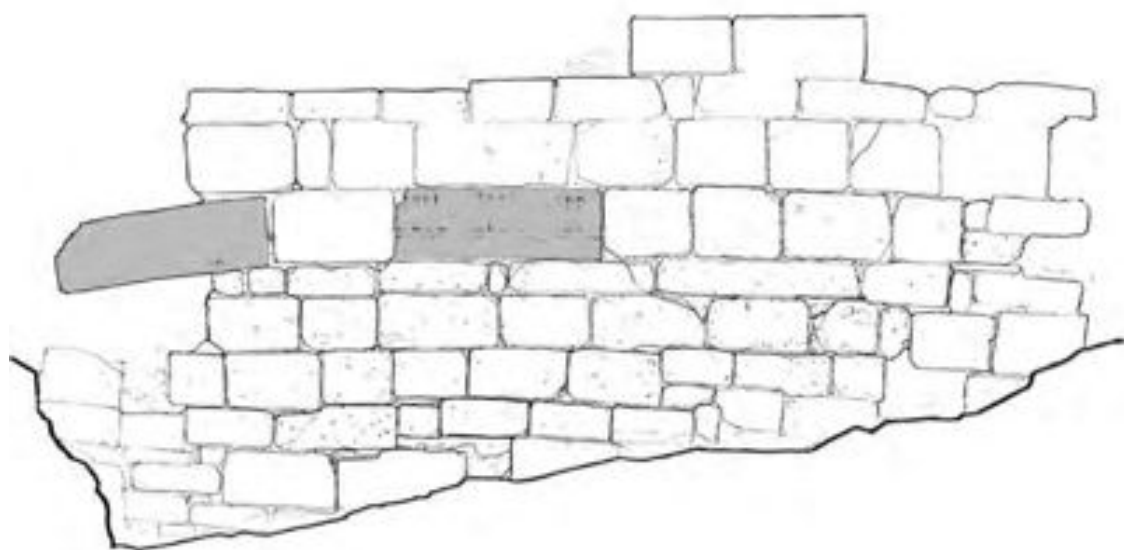
NOTION ARCHAEOLOGICAL SURVEY
NAS 003
FORTIFICATION WALL ELEVATION

Resim 8

Resim 9

NOTION ARCHAEOLOGICAL SURVEY
NAS 002
FORTIFICATION WALL ELEVATION
(shading indicates architectural spolia)

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 14

Resim 15

Resim 16

Resim 17